

VASTAUS ITÄSUOMALAISELLE TEOLOGILLE

Pauli Pylkkö

kesäkuu, 2016

1. Vastaus tuskin vastaa merkitystään, ellei se asetu vastaan ja vastusta – jopa esitettyjä kysymyksiä. Kysymyksiä hyväksymiseen voi minulla olla pitkä matka. Samoin sinulla hyväksyä toiset kysymykset. Toisin asetettuja kysymyksiä voi olla vaikea muotoilla kirkon helmassa, tai ylipäätään vahvan instituution (yliopisto, puolue, mediatalo, vasemmisto-intelligentsia...) vaikutuspiirissä – varsinkin jos kysyjän talous riippuu tuosta instituutiosta. Talouden kultalangat sitovat ajatuksia yhtä taidokkaan hienovaraisesti kuin opillisetkin.

Pelkäänpä että Jeesuksella – sellaisena kuin Uusi testamentti hänet esittää – on edessä toinen pääsiäinen, jos hän aikoo pelastaa luonnon ihmiseltä. Tai sen mitä ihminen on jättänyt henkiin siitä, mikä joskus oli luontoa. Luontoon eläytyvän tai sulautuvan ihmisen näkökulmasta lopunaika on jo ohitettu. Villi, ihmisetön luonto on tuhottu paljolti, koska Jeesus *ei* sitä rakastanut. Tästä on hänen isänsä ja juutalainen perinne pantava vastuuseen. Johdonmukaisesti ajattelee vain sellainen kristitty, jolle elonkehän tuhoutuminen näyttää jumalan tahtona. Nöyrä kristitty ei murehdi sellaisia pikkuasioita kuin massiivinen lajikato.

Minä en tuollaisen heikon jumalan edessä nöyryydyisi, vaikka tämä ilmestyisi eteeni palavana pensaana. Ehkä hänen tiensä ovat meille tuntemattomia, mutta minä haluan istua puutarhassani, juoda kotiviiniä, ja kuunnella lehtokurppaa ja kehrääjälintua. Ehkä joku kutsuu tätä asennetta uskonnolliseksi, mutta tuskin kukaan kristilliseksi.

Miksi kiivailisin jumalan olemassaoloa vastaan, kun haluan erityisesti vastustaa häntä. Olemattomuus olisi aivan liian pieni rangastus hänelle/sille. Uskonnollisuus on asenne, jonka vallassa järjen herruus kiistetään, myös silloin kun jumala sattuu edustamaan järkeä. Järjen rajat on tunnistettava ja tunnustettava, jotta ne voitaisiin ylittää. Jeesus-parka ei piitannut luonnosta tuon taivaallista, ei luonnosta ympärillään, ei luonnosta ruumiissaan, ei sielussa. Hän ei huomannut arvostaa sielunsa luonnonkaltaisuutta vaan yritti pestä perinteen luonnonlian ajatuksistaan ja muististaan. Ehkä se johtui siitä, ettei hän uskaltanut uhmata isäänsä vaan peitteli tämän heikkouksia. Ja ehkä tästä syystä hänen moniselitteiset lauseensa antoivat lopulta kimmokkeen puhtausteologialle, mistä myöhäiskeskiajalla nousi moderni luonnontiede ja tekniikka. Jeesuksen pelastaa aasi. Odotakaamme siis uutta pääsiäistä, ei jälleensyntymää.

2. Jeesuksen suhde isään ei ollut riittävän uskonnollinen. Hän ei uskaltanut selvittää isällään tämän ajattelun uskonnollisia heikkouksia, järjen rajojen ja järjettömyyden torjuntaa. Samalla hän pakotti isäsuhteensa autoritaarisen jäykkyyden kertautumaan kristillisenä nöyryytenä: Jeesuksen seuraajat alistuvat johtajuuteen tavalla, mikä ei ole vakuuttavasti uskonnollinen vaan maailmallisesti väkivaltainen (repressiivinen). Jumalan metaforisoiminen herraksi,

isäksi ja hyväksi ja järkeväksi kuninkaaksi sopii siivolle ja liian kunnolliselle nuorukaiselle, ei lukutaidottomalle maalaispojalle, jolta odottaisi hieman duunariylpeyttä ja rahvaanmiehen uhmaa, varsinkin uhmaa pöyhkeitä isähahmoja vastaan. Miten tämä työläinen muka osoitti kunnioitusta äkkiväärälle jumalalleen hikisen päivän iltana? Unohtamalla väsyneen ruumiinsa, sen monitasoisen verhotun elämän, viinin lohdutuksen, lehdon ja puutarhan tuoksun, musiikin ja lintujen salakielen... Hän torjui kotiseutunsa vanhat jumaluudet, jotka olisivat voineet opettaa luonnon viisauden alkeita.

Kristillisen teologian perustaja, Paavali, systematisoi Jeesus-mytologian kansanomaisista satuaiheista opillisen kokonaisuuden, joka ei ainakaan ruumiin ja hengen dualismin osalta ole voinut osua kauaksi maalista, Jeesuksen opetuksista. Miksi Jeesus olisi vaiennut seksuaalisuudesta, villin luonnon läsnäolosta, aggressiosta ja tuhoutumisenkaipuusta, jos hänellä olisi ollut aiheesta jotakin kerrottavaa? Juutalaisen opin täydellinen reformaatio oli hänenkin henkisille ja hengellisille voimilleen liian raskas tehtävä, koska oppi oli jo liiaksikin puhdistettu. Lopultakin se oli puhdistettu myös uskonnollisesta asenteesta: hänen isänsä ei uskaltanut katsoa oman sielunsa järjettömiin syvyyksiin työntäessään poikansa ihmisenä maailmaan. Vain tämä rohkeus olisi synnyttänyt uskonnon. Nyt syntyi vain jähmettyneen juutalaisen kansanperinteen puolitiehen jäänyt uudelleenlämmittely. Sen läpi näkyy, että heikkoudessaan jumala kaipasi päästä kokemaan ihmisen elämää ja siis varsinkin kuolevaisuutta enemmän kuin ihminen kaipaa päästä kokemaan kadottamaansa jumaluutta. Joka on tuomittu ikuisen elämään, ei kaipaa mitään niin paljon kuin kuolevaisuutta. Jos vaakakupissa ovat nöyryminen ja kuolema, valittakoon kuolema.

Paavali teki, mitä tehtävissä oli, ja päätyi syvyyksien torjuntaan, liioiteltuun puhtauteen, jäykkään hengen ja lihan dualismiin. Tämän kiistäminen tuntuu nyt tarkoitushakuiselta sievistelyltä. Hän nöyrtyi kuolemanpelon edessä. Samalla kiistäminen vähättelisi Paavalin osuutta keskiajan korkeatasoisen tieteen perustan hahmottelijana. Ilman skolastiikan suuria saavutuksia uuden luonnontieteen ja tekniikan nousu uuden ajan alussa tuskin olisi ollut mahdollista.

3. Paavalin sanoman sievistelevä uudelleentulkinta hyvinvointivaltion maallisen moraalin näkökulmasta herättää tietenkin kysymyksen, milloin tulkinta ylipäättään on virheellinen. Vastaus: ei juuri milloinkaan. Yhtä hyvä vastaus: aina. Esimerkiksi lapsille on joskus syytä esittää elämän kurjista puolista ja ikävistä tapahtumista yksinkertaistettu, jopa kaunisteltu versio. Emme vie esikoululaisia retkelle teurastamoon tai keskitysleirimuseoon. Matematiikan opetus aloitetaan alkeisaritmetiikasta, siis oikeastaan laskennosta, ei transfiniittisistä kardinaaliluvuista. Ei edes kriisitilassa kärsivälle aikuiselle heitetä kaikkia totuuksia vasten kasvoja. Mutta tässä piilee tietysti valheellisuuden vaara, koska kasvamisen ohjeeksi kaunistelu on keho. Totuudet on joskus kohdattava. Ajatus ettei jumalan sielusta löytyisi pimeää puolta perustuu täsmälleen yhtä lapselliseen torjuntaan kuin ajatus, ettei ihmisen sielussa vaikuttaisi korjaamattoman tuhoava energialähde. Onko sievistely, kaunistelu, varovaisuus, pelkistäminen, yksinkertaistaminen, tai modernisointi aina virheellistä? Vastaus on selkeä: kyllä ja ei!

4. Jeesuksen herruusmetaforat muodostavat laajan merkitysverkoston, millä hänen oppinsa lepää. Verkoston purkaminen ja feminisoiminen ei liene teknisesti erityisen vaikea tehtävä. Mutta sen jälkeen alkaa vaikea työ: uuden tulkinnan ja vanhan tulkinnan suhteen selvittely. Vanhan tulkinnan työntäminen syrjään ja sen aktiivinen unohtaminen paljastaa ajattelun kypsymättömyyttä, pimeyden pelokasta torjuntaa, missä puhtauden korvaa siisteys. Torjunta estää nykyhetkistä tulkintaa löytämästä yhteyttä ihmisen kokemuksen hämääriin kerrostumiin, likaisiin juuriin, ihmisen sielun varjoon, joka on aina väkivaltainen, itsetuhoisin ja eroottisin. Syy torjuntaan on helppo arvata. Nykyaikaistettu ja modernisoitu tulkinta on markkinoitava suurelle yleisölle, jonka valistunut ja viihteellistetty mielenlaatu torjuu kokonaisvaltaisen kuvan ihmisestä ja ihmisen menneisyydestä.

Pätevällä tutkijalla, kuten Heikki Räisäsellä, on ollut tarvittaessa käytössä avaimet kokonaisvaltaiseen, integroivaan, Paavalin opin tulkintaan. En usko, että häntä olisi voitu syyttää pelokkuudesta, ja hän luultavasti ymmärsi olla oikomatta kaikkia sarks-opin mutkia ja poimuja. Mutta nuori suomalainen, joka tutustuu Paavalin oppiin Räisäsen auktorisoiman tulkinnan (Uusi testamentti nykysuomeksi. Suomen kirkon sisälähetysseura ja Suomen Pipliaseura, 10. painos, 1988) avulla, ei ole yhtä onnellisessa asemassa, koska hänelle tarjoillaan vain ohennettu ja kaunisteltu versio, jonka mukaan Paavali kirjoittaa näin (Paavalin kirje roomalaisille 8:5–6):

»Ne jotka antavat pahojen taipumistensa ohjata elämäänsä, pyrkivät itsekkäisiin päämääriin. Ne jotka antavat Hengen ohjata itseään, pyrkivät sen sijaan Hengen osoittamiin päämääriin. Itsekkäät pyrkimykset tuottavat kuoleman, mutta Hengen johtama toiminta antaa elämän ja rauhan.»

Saksan evankelisen kirkon Raamatun (Die Bibel nach der Übersetzung Martin Luthers, Deutsche Bibelgesellschaft, 1999) mukaan Paavali kirjoitti: »Denn die da fleischlich sind, die sind fleischlich gesinnt; die aber geistlich sind, die sind geistlich gesinnt. Aber fleischlich gesinnt sein ist der Tod. Und geistlich gesinnt sein ist Leben und Friede.»

King James -versio tulee tulkinnassaan lähelle Luther-käännöstä: »For they that are after the flesh do mind the things of the flesh; but they that are after the Spirit the things of the Spirit. For to be carnally minded *is* death; but to be spiritually minded *is* life and peace.»

Räisäsen työryhmä on varmaankin perustellut valintojaan jotensakin näin: Mikäli nykysuomalainen voidaan ylipäätään saada ymmärtämään, mitä hengen ja ruumiin pyrkimyksillä tarkoitetaan, on puhe »itsekkäistä päämääristä» ja »pahoista taipumuksista» paikallaan. Mutta ei voi välttyä vaikutelmalta, että tässä etsitään mahdollisimman neutraalia ilmaisuja, jotta ei loukattaisi valistuneen nykylukijan tunteita. Työryhmä on kyhännyt itselleen kuvan ideaalilukijasta, valistuneesta nykysuomalaisesta. On päädytty ilmaisuun, joka sopisi vaikkapa opettajan tai virkamiehen/naisen suuhun.

Saksankielinen Paavali näyttää osuneen vastoin tahtoaan mehevään ilmaisuun, fleischlich gesinnt. Nykyihmisen kuihtuvan mielen kannattaisi nimenomaan ottaa oppia lihasta, joka mieltä kannattelee. Mielen pitää tunnustaa alkuperänsä ja tulla lihan elämän kaltaiseksi. Sieltä löytyy polku mielen luontoon. Jopa jumala lähetti poikansa maailmaan voidakseen kokea, miltä tuntuu olla ihminen, siis kuolevaa lihaa. Hän *ei* sitä tiennyt. Ehkä hän oppi jotakin, mitä Paavali ei oppinut.

Mitä ovat nuo »pahat taipumukset», joille ei ole suoraa vastinetta alkutekstissä, missä lukee

vain »kata sarka ontes»? Jonkinlainen fiksun ihmisen vastentahtoinen myönnytys alkutekstin raadolliselle suorasukaisuudelle? Kirjeen alussahan (1:26–27) homoseksuaalisuus tuomitaan jokseenkin – käyttäkäsemme nykyhetkistä muotikieltä – tunneköyhästi. Olisi houkuttelevaa käyttää käännöksen suosittellemaa ilmaisua: tuomitaan itsekkäästi itsekkääksi. Itsekkyys on varmasti pahaa, mutta onko paha aina itsekästä? Tuskin. Mutta siihenhän tulkinta ohjaa ajattelemaan, siis että esimerkiksi homoseksuaalinen rakkaus on itsekästä. Työryhmän tulkinta vie nykyihmisen ajatuksen oudoille teille: itsensä vahingossa tunneköyhäksi (ja siis nykylukijan mielestä pahaksi) tuominnut Paavali syyttelemässä homoja itsekkäiksi!

5. Ota tuosta sitten selvää. Nykyihmistä varten on näköjään lähes kaikki vanhat tekstit sensuroitava – siistittävä, kaunisteltava, yksinkertaistettava – jotta hän ei kavahtaisi ja avaisi älypuhelinta tai televisiota. Tämä kaunistelu ja yksinkertaistaminen vääristää kuvan ihmisestä ja kulttuurista ja niiden menneisyydestä. Euroopan poliittinen menneisyys antiikista toiseen maailmansotaan on kansanmurhien ja massamurhien historiaa ja kulttuurinen menneisyys eriasteisten rasismien muunnosten, eroottisen shovinismien, perversioiden, väkivaltaisen alistamisen ja riiston kyllästävä. Ja kun sodat ja massamurhat saatiin lopulta siivottua Euroopan ulkopuolelle ja rasismi ja shovinismi pois julkisuudesta, jäi jäljelle kuluttajan mieli, mainosten, muodin ja viihteen kuohima ihminen. Nykykäsitysten valossa lähes koko mennyt eurooppalainen kulttuuri, sen aatteet ja suuret taiteelliset ja filosofiset saavutukset olisi yksinkertaisesti unohdettava hirvittävänä rikosten, paheen ja taikauskon jäteasemana. Tähän unohtamiseen johtaa korrekti ajatusketju, mutta samalla ketjun päässä odottaa sokeus, joka estää meitä näkemästä, mistä me tulemme, mitä me sielullisesti oikeastaan olemme.

Melkein kaikkien nykykäsitysten valossa Raamatun jumala on väkivaltainen, itsekäs törkimys, jonka jälkiä hänen ei-välttämättä-ainoa poikansa, itsekin rasisti ja pehmoshovinisti, yrittää siivota ja hieman peitellä. Tämän hirviöperheen esittelemisen modernissa hyvinvointivaltiossa mediakelpoisena on mahdoton imago-hanke. Erityisesti nykyhetkinen tasa-arvon käsite ja siihen liittyvät opilliset ideat olivat jokseenkin tuntemattomia helleenissä kulttuuripiirissä, varsinkin takapajuisessa juutalaisessa Palestiinassa. Ja yleensäkin tasa-arvon idean yhdistäminen tietoperinteeseen, missä ilmoitus ja ilmestyminen, siis voimakkaat haltioitumisen kokemukset ja visiot toimivat tiedon lähteenä, on varsin arveluttavaa. Jeesus ei olisi äidinkielellään pystynyt muotoilemaan ainuttakaan meille rakasta tasa-arvo-idea. Kaiken lisäksi Jeesuksen jumalasuhte (suhteen vakavista häiriöistä huolimatta) teki hänet seuraajiinsa nähden täysin ylivoimaiseksi tavalla, mikä jo etukäteen sulkee pois tasa-arvoisen suhteen niin Jeesuksen ja hänen seuraajiensa väliltä kuin kristittyjen ja ei-kristittyjen väliltä. Mitä ihmeen tasa-arvoista muutoinkaan on siinä, että vaatii seuraamaan itseään ja uhkailee kieltäytyjiä helvetin lieskoilla. Edustaako tuollainen vakuuttavaa henkistä johtajuutta. Jo pelkästään tuo painostusasenne velvoittaa jokaisen ajattelijan valmistatumaan helvetinmatkalle.

Modernisointi on ohentamista, kokonaiskuvan kaventamista, ihmisen syvyyssulottuvuuden mataloittamista ja laimentamista. Yhteys mielen alkeellisiin, lapsenomaisiin, mielikuvituksellisiin, väkivaltaisiin, eroottisiin, seksuaalisiin ja itsetuhoisiin kerrostumiin katkeaa. Tilalle työntyy nykyihminen, hyvää tarkoittava fiksu tomppele, joka ei uskalla katsoa sieluunsa ennenkuin se on ohennettu olemattomaksi. Jos hän uskaltaisi, hän ymmärtäisi, että on velvollisuutemme laskeutua helvetiin. Se on suorastaan uskonnon ydin.

6. Tiedostamattoman ja esikäsitteellisen kohtaaminen on aina tuskallinen ja väkivaltainen tapahtuma. Nykysuomalaiselle esikäsitteellisen kokemuserrostuman kohtaaminen – mikäli se on enää mahdollista – johtaa vieraantumistilaan, jota ei voi kutsua muuksi kuin hulluudeksi. Se ei kuitenkaan ole psykoottinen tai neuroottinen tila. Mutta koko kokemusmaailman, oman henkilöhistorian ja oman heimon historian, uudelleentulkinta eristää kokijan modernista elämästä tavalla, jota ei voi hallita suunnitelmilla ja ohjelmilla. Jo pelkästään paluu ruumiilliseen työhön merkitsee sosiaalista ja taloudellista romahdusta. Luontoa ei voi lähestyä ilman kielen esikäsitteellisen merkitysulottuvuuden jonkinasteista avaamista. Se taas ei onnistu ilman ruumiillista työtä ja köyhyyttä. Siinä vaiheessa pitää olla suhteet selvänä luterilaiseen kristillisyyteen, joka edustaa jakautuneen suomalaisen sielumme ylintä, läpeensä korruptoitunutta kerrosta. Selvitystyö ei tule imartelemaan Jeesusta ja Lutheria.

Ajattelemisen menetelmää ei ole. Siinä se muistuttaa taidetta. Taiteilija joutuu sovittamaan mielessään vellovia ristiriitoja, yllykkeitä ja näkyjä elämäkokemuksensa kirjoon ja kokoamaan siitä esteettisen perinteen avulla kokonaisuuden. Se harvoin on rauhallinen tai seesteinen tapahtuma. Muutoinkaan rauhallisuus tai seesteisyys ei ole kuulunut hyvän ajattelun tuntomerkkeihin, koska lepäävä sielu on helppo ostaa. Kun joku onnistuu kirjoittamaan hyvän runon, emme tiedä mistä se oikein tuli, mutta yleensä se vaatii vuosien ellei vuosikymmenien valmistautumisen, harjoittelun tai kypsytelyn.

Väkivalta on kuin elämä tai kieli itse. Miten siitä nyt kukaan selviäisi tai edes selvän saisi. Ja miksi pitäisikään. Mohandas Gandhin taistelu länsimaalaista kulttuuria vastaan ei ollut väkivallatonta eikä sellaiseksi tarkoitettu. Hän kirosi länsimaalaisen kulttuurin Saatanan juoneksi samalla kiivaudella, millä Jeesus tuomitsi juutalaiset Saatanan penikoiksi. Muutoinkin massiivisen eliölaji-kadon maailmassa ihmisten keskinäinen väkivalta tuntuu jokseenkin toissijaiselta ongelmalta. Aseellisissa konflikteissa olisi taistelevat osapuolet reiluuden nimissä varustettava yhtä suurella ja yhtä edistyneellä asearsenaalilla.

Olen itsekkin kuulunut vuosikymmenien ajan ‘vähäväkisiin.’ En missään nimessä halua, että minua tai kaltaisiani autetaan tai opastetaan pois köyhyydestä. Näkemys kristillisyydestä oppina, jolla vastoin omaa tahtoa köyhtyneet ihmiset lohdutautuvat ja lohduttavat toisiaan, on yhtä virheellinen ja vastenmielinen kuin näkemys kristillisestä uskonnosta jonkinlaisena universaalina ihmisrakkauden oppina. Molemmat opastavat ihmisiä pois köyhyydestä. Mutta meidänhän pitää köyhtyä! Meidän on autettava ihmisiä köyhtymään, tulemaan vähäväkiseksi ja pysymään sellaisina. Kristillisestä näkökulmasta tarkastellen se, joka houkuttelee tai auttaa ihmisiä pois köyhyydestä, on suorastaan Saatanan asialla. Joka taas onnistuu köyhtymään, kuuluu hengelliseen yläluokkaan. Jokainen joka osaa vielä tehdä työtä käsillään, jaloillaan ja selällään kuuluu maailmanlaajuiseen hengelliseen eliittiin. Heidät voi hyvinkin ‘jättää menehtymään’, sillä he ovat ainoita, jotka selviävät. Hyvin toimeentulevat ihmiset elävät henkisessä tyhjiössä, maailmanlaajuisesa Internet- toimistossa, missä leijailee desinfioitu kalmanlemu. Kesämokit ja uudet autot ovat ruumisarkkuja, joihin heidät on haudattu elävältä. Heitä tulee sääliä, ja tukea henkisesti. Heille tulee ‘jakaa elämisen mahdollisuuksia’, mikäli he vielä jotakin kuulevat arkkunsa seinän läpi.